

Դուրս գալիս լրագրող մամուլի ծախ-
քը լծագրուրեւան վրայ է:
Ծանուցման տուր մեկ անգամի համար
3 դր. երկու անգամի համար 2 դր.
Իրագրայն իրարերեւակ մամուլ կամ որ
և իցէ գրուրիւն լրագրիւն=Տճորհ
եկն պիտի աղղղուի, և համարւ ծախ
քըն ալ դրկողին վրայ է:

ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ֆերմանաօյի մահուընէն 3 օր ետքը՝ 29 սեպտ. 1833, իր եղբորը Տօն Վարդուի կուսակիցները սկսան անոր համար ապստամբութիւններ հանել, որք շատ մը գաւառացի մէջ ծաւալելով՝ եօթն տարի ամենաբարձր ստիիելի քաղաքային պատերազմ մը ճարակեցաւ։ Տօն Վարդուս, որոյ բանակը կը բաղկանար յանուն բացարձակ իշխանութեան, միւլեռան դու թեան կըրօնական աններդու թեան եւ հին աւանդութեանց, իրեն նեղուկ ունէր կըրեր՝ որք անձամբ ապրատամբաց կը հրամայէին, իշխանները՝ որք իրենց առանձնաշնորհութիւնները պահել կուղէին, տգէտ գործաւորներն ու գեղջուկները՝ որք կուրարար իրենց արւաւը կը թափէին որպէս զի կըլըին հրելի ըլլալու, հաւատարմութեան գրկիլու եւ աղանդականութեան ոտից կոխան լինելու իրաւունքներն պաշտպանեն։

Նոյն միջոցին միասնական թիւեր Խաչ
պէլլէ (Վ. Յ) ազգ. հայոց դպրոցայեալ ե-
րեւա կայութեան վրայ կը տիրէր, իսկ
բոսնիո մայրապետն ու հայր Վարդէթ
իր պալատին մէջ կիշտէին եւ հրաշք-
ներ կը գործէին: Իսկ թագուհւոյն
ամուսին իշխանն եւ պալատականն
ըլ եկեղեցին կը յաճախէին իրենց
տիրուհւոյն աչքը մոռնելու համար:

Աստիայ Ապահիա տակաւին Հէր-
մեռած. քաղաքներու լուսաւորեալ
ժողովուրդը, համալսարանները, լրա-
գիրները, խորհուրդարանը, եւ զորա-
բանակը կոյը յետգլխութեան հա-
կաւան կիցաւէ էին: Վարդիսի ժո-
ղովուրդն ապաւանդութեան դիմնելով
Յիսուսի փողոցին մէջ ջարդուեցաւ:

բայտաւ կորդաւ, Օլարմանային այն է որ տակաւին չխրատուեցով թողդնե՛ր կը հրատարակէ, եւ իշխանութեան «բարձր» այլոյնք երկնային ծագում մտալով, նկիւթական զորութեամբ չի կրնար վերնալ կըսէ, խեղճ իշխալէլլաւ, ինչպէս կը մոռնայ որ արքունական թագն իրեն գլուխը դնողը ժողովուրդքն էր, եւ. այն է որ հիմա ալ կը իրացնէ, եւ արարտուէ իրան յաղթական դրօշն Ապանիոյ մէջ ալ բարձրացնելով դարուս յառաջդիմութեան յարմար կառավարութիւն մը հաստատել կուզէ, Աղլիենք որ այն վեհ նպատակը, եւ այն արագան սկզբունքները, զորս կը բազմայինք որ ամեն աղքաց եւ կառավարութեանց սկզբունքն ըլլային, եւ զորս Ապանիոյ յեղափոխութեան դուռներն իրենց յայտարարութեանց մէջ ժողովրդեան կը հռչակեն, անխառն իրենց ազնիւ արգասիքը տան առանց քաղաքային պատերազմի,

« Զնդ. խոստանի լեռներուն ետեւ
 ւը Լճաւանստան է, Լճաւանստանի
 ետեւը Ուռւանստան է. ուրմն լեռ-
 ներուն չըլաիայ երկիրներն Լճաղիդ
 հետ միացնելու խնդիրը որոշել հարկ
 է, Լճաղիա՝ Ուռւանի տէրութեան
 Լճիդ մէջ ընելիք շարժումները նա-
 խառնակելով, մինչեւ հիմա բռնած
 քաղաքականութիւնը հիմնովին փո-
 փարու է: »

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

« Լճօսիս ծովապատակին Գիօ-
տէլէս ըստած տեղը միեղը հանելուն
առթիւ կռիւ մ'երգաւ Լսիթէսի մէջ
սեպտ. 14ին, Լպստամբներն ըստ բա-
ւականի ջրի չունէին միեղըը լեռը
կրելու համար. ուստի Լսիթէս գա-
ցին դրաստներ գտնելու, բայց դե-
ղացիները կառավարութեան հաւա-
տարիւմ կենտարկ մերժեցին, Լսոր վը-
րայ ապստամբը ընտել թիւն բանե-
ցնելու գիշերով կռիւ մ'երգաւ սեպտ.
14ին իրիկունը, Բլանի մը գեղացիներ
մուծէն օգուտ քաղելով Լքսիտի
հրամանատարին դային լսաց տուին .
Օրքերը դիդապեռ, Զիսէյն պե-
յին հրամանատարութեան ներքեւ
ճանրայ ելան եւ առաւօտուան դէմ
արդէն ապստամբները պաշարելու
վրայ էին. բայց անոնք ցիլուցն
փախելով իրենց գլուխը քանի մ'ըն-
կերներով եւ դրաստները վրայ ձեռ-
քը թողուցին. Բլանի մը հրացանի
հարուածէ ետեւ՝ ընտել թիւնը վերա-
դարձաւ, Լպստամբայ դուռններէն
մէկը եւ Բօրաքայի դրօշակըրը զար-

տեղեկագիրը դրուել է մեզ, բայց մինչև այսօր ձեռքերին չէ հասած: Հաւանական է որ ուրիշ ձեռք անցած ըլլան: Իսկ այս անգամ մեզ հասած աղբորմը նամակներէն մէկը՝ որ Ս. Պատրիարքին ուղղել է, երկուշաբթի առաւ թը-
նով՝ կը հրատարակենք:

Պէշկէմաշի եկեղեցւոյն և Պաշեան Ընտան աղայի մէջ ծագած գինեւան խնդիրը քննող յանձնաժողովին տեղե-
կագիրը գրեթէ նոյն տեղեկութիւննե-
րը կը պարունակէ՝ զորս արդէն շարա-
թաթերէն նախընթաց թիւերով հը-
րատարակած ենք:

Յանձնաժողովը փաստերով կը հաս-
տատեն թէ քիւթիւկի տետրակ մը կայ
եղեր և վերցուել է, նոյնպէս գինեւան
գանձած միջոցին բռնուած անտուկի
փետրակին սկիզբէն 8 թերթ կորուսած
է: Յանձնաժողովին կարծիքն է թէ
քիւթիւկի տետրակը երևան չելած՝
ոչ կրնայ ըսուիլ որ Պաշեան Ընտան
սպան իրաւունք չունի, ոչ ալ կրնայ
ըսուիլ որ Ժողովուրդը իրաւունք չու-
նի ուստի կառաջարկէ Ս. Պատրիարքին
որ յիշեալ տետրակին երևան ելնելուն
համար հարկ եղած միջոցն ի գործ դնէ:

Իսկականորէ Ս. Խաչ թաղի աղ-
ջկանց վարժարանին խնամակարութիւնը
խնդէս արդէն ծանուցած էինք՝ եր-
կուշաբթի օրը հանդիսաւոր կերպիւ
վարժարանը բացաւ և ուսմանը ընթաց-
քը նոր փուլով և եւանդեամբ շա-
րունակել տալ սկսաւ: Ընտանիկ այս
առ թիւ անգամուհի խնամակարութեանց
մէկուն առ աշակերտուհիս ուղղած խոս-
քերը, զորս արժան կը համարենք մեր
ընթերցողաց ալ աչքին առջև դնել:

«Վարժարանիս այս երրորդ վե-
րաբայման առթիւ» խնամակարութիւն-
ընտանիկի անունով արտի կու գայ հը-
րուելով զաշակերտուհիս և միան-
գամայն պատուարժան դասաւանդ
ները՝ ի շարունակութիւն անձանձիր աշխա-
տութեանց, որք՝ անտարակոյս իրա-
ւունք կուտան ամեն ուսու մնաւոր աղ-
ջկանց յոյս դնել վարժարանիս վրայ
թէ ասի օր մը պիտի կարենայ պատճիլ
ապագային մէջ իւր պատրաստած դաս-
տիարակեալ հայու հիներոցն:

Ներկայ 1868 տարւոյս տարեկան
հարցաքննութեանց արդիւնքը՝ թէ և
ուսու մնաւոր Վրդայնոց համակրու-
թեանն արժանի եղաւ, սակայն՝ ի վե-
րայ այս ամենայնի խնամակարութիւնս
կղզայ թէ ասի՝ ոչ այնչափ արժանա-

ւորութիւն մ'է, որչափ ի տպագրայ
յուսով՝ խոհական խրատորմը: Եր-
ջանիկ ուրեմն էք դուք ո՞վ Օրիորդք,
փաստ գիտա լուսաւորեալ դարուս շնոր-
հիւր մեր սեռին դաստիարակութեան
կարեւորութիւնն Վրդայնոց ընդհան-
րութեանն ու մասնաւորապէս թաղեց-
ւոյ ալ զգալի ըլլալով, թաղիս պատ-
կաւելի խորհուրդը և «Ընտանութեան
ընկերութիւն» անուամբ ուսու մնաւոր
Վրդայնոց խումբ մը պաշտօնական կեր-
պով կը փութան քաջաբերել զմեա-
մակարութիւնս, առ ի զիւրացուցա-
նել ձեր բարեք դաստիարակութեան
համար կարեւոր նկատուած իւրեանի
միջոցները: Իսկ եթէ խնամակարու-
թիւնս յօժարակամ կընդունի այս ազգա-
սիրական ձեռնառութիւնները, փոխա-
գործարար անհրաժեշտ պարագ մը յան-
ձնի կառնուէ՝ ձեր արտերը աղտուայնելու
և մտքերը բեկմանաւորելու համար ի
գործ դնել ամեն հնարաւոր ջանքերը:
«Ընտանութեան» անտարակոյս մեծ
փառահաճութիւններ կը յայտնեն ուսու
մնաւորն Օրիորդացը ինչպէս նաև ձեր
բազմաթիւն գաստուցայ փոխութեան
գըն ու յարատեւ աշխատութեանց նը-
կատման, և գոհութեամբ արտի կը
կը փութանք յայտնել ձեզ՝ թէ ասի
նոյն փառահաճութիւններն են որ համար-
ձակութիւն տալին խնամակարութեանս
վերաբերեալ ինքնակալ ըլլալ այսպիսի ծանր
պատասխանատուութեանց:

«Ի և ուրեմն ամենայն փառահա-
ճութեամբ» խնամակարութիւնս ձեռնա-
մուխ կըլլայ այսօր շարունակել վե-
րաբայման իւր յանձն առած պաշտօնը,
միանգամայն շնորհապարտ ծանցելով
զմեքը՝ առ գերապատիւ Ս. Ընտան-
կէս Ըրքեպիսկոպոս Ընտանութեան
քարապետ թաղիս, որուն ազգասիրական
յորդորները ոչ նուազ քաջաբերու-
թիւն ապրեցին մեզ, նոյնպէս առ թա-
ղիս պատկաւելի խորհուրդն և առ
Ընտանութեան ուսու մնաւորն ընկերու-
թիւնը:

«Ընտանութեան» որ դուք ալ
ո՞վ Օրիորդք կը ծանցէք մասնաւորա-
պէս ձեր երախտադրական պարտու-
թեան իւրեանցը՝ զորս կատարած պիտի
ըլլաք այժմէն ձեր հաստատար աշ-
խատութիւններովը՝ ապագային մէջ
Վրդիս օրտակար անգամներ ըլլալու:»
23 սեպտ. 68

Վարժարան աղջկանց Ս.
Խաչ թաղի Իսկական
Սէլավիէ:

Մարտաբաղաքս դանուող Նիկո-
միդացի պատուարժան աղբորմը մը հե-
տեւալ նամակն ուղղած է մեզ:

Ս. Պաշեան 27 սեպտեմբեր 1868
... խմբագիր Մարտաբաղաքս
կան լրագրող:

Թոսուռն փաշային Նիկոմիդիոս հառ-
նիլը լսած էք անշուշտ: Իր հետ ունե-
ցած զօրքերով Պարսկացի գաղթի է,
արդէս զի Օսթարեան Յօհաննէս ա-
ղան բռնող աւագակոյ վրայ երթայ:
Բայց Օսթարեան Ս. Միքիլ աղան
կողմէ՝ որ 6 օր և 6 ժամ որոշուած
պայմանաւոր լրանայ. եթէ Յօհ-
անն չապառուի, նոյն ատենը աւագակ-
ները բռնելու ելեն: Վերջապէս արդ-
եալ պայմանաւոր կը լրանայ՝ կը տես-
նեն որ աւագակներն անգամ տեսնուած
չեն, կը պարտաւորի յիշեալ փաշայն
ժամը իրիկուան տասնին Պարսկացիին
զօրաց հետ մեկնել: Պարսկացի կեցած
միջոցին 100/120 չափ անտուռու-
նիւր բռնել կուտայ, որոց մէջ է նաև
Օսթարեան Յօհաննէս աղայն իւ-
ր ատենող աւագակապետին եղբայրն
ալ: Ըստ մէջէն 9 անտուռուսնե-
րը զօրքերուն հետ կը տանին աւագա-
կաց տեղը գտնելու կամ գտնել առ-
լու համար: Թոսուռն փաշան սա
խօսքն ալ զուրցած է եղբ. անթէ Օս-
թարեանը միտաւոր կամ դուք այս ա-
ւագակներուն տեղը յոյս չե տաք, չա-
րաչոր պիտի ստակեցնեմ ամենքը ալ:
«Սակեց կը յուսան որ զօրաց հետ եղող-
ները» միտաւոր անտուռուսները այսինքն ա-
ւագակները ուր են նե գտնելով յոյս
կուտան, և Յօհ. աղան ալ կապառուի
Եւ այս պատճառաւ բոլոր աղաներայի-
ները բռնուելով կը լրանային եղեր:
Փոսթան գարնող չէրքզ ըսուած
ներուն համար ալ հետեւեալ տեղե-
կութիւնը աւանդ:

Նիկեալ հնդգարթի օր կորուսած
խափէին խորհրդերը Քուրդուրք ըս-
ուած տեղս քանի մը քիւրտեր կը զո-
նեն ու Ընտանութեան Քայմաբազին
կը բերեն: Այս եղբուքները Քայմա-
բազին հիւանդ պէյը անմիջապէս Նի-
կոմիդի փաշային կիմաղունէ: Փաշան
ալ երկուշաբթի իրիկուս Ընտ փաշար
կը համար, գործին եղբուքները հան
ալ հասկնալով՝ հետեւեալ օրը Փաշան
և Քայմաբազին պէյը 3-4 հարկաւ տեղա-
ցի բնակիչ առնելով ծառայ կընեն:
այս եղբուքները չէրքզնէն կատարած
ըլլալով, այն կողմերը գտնուող չէր-
քզներուն պէյերէն ալ քանի մը մարդ

բերել կուտան ու կերթան դէպ ի՞նչ ու-
ղուղուք: Հոն հասած ատեն Սէնթ Ռե-
շիտ պէյը ըսուած չէրքզներուն պէյերէն
քանի մը տեղեկութիւն կառնեն, որոնց
համեմատ խանութի ըսուած գիւղաքա-
ղաքը կերթան, որպէս զի Քալայճըք
տաղի ըսուած լեռան բնակիչ չէրքզ-
ները քննեն: Կը համարին Քալայճըք
տաղի, և հոն իրեանցներէն քանի մը
չէրքզներու վրայ կատարուելով՝ փաշան
կը բռնէ զանոնք և խանութի կը դնէ
բանտարկութեան: Ըսյա երկու գողնե-
րուն ըրած պատմութեան նայելով
իրենց հետ ուրիշ ընկերներ ալ կան ե-
ղեր, որոնք յիշեալ լեռան խորքերը
տած են եղեր: Փաշան անմիջապէս կը
պատեն լեռան բոլորը, և չէրքզներէն
ալ օղնութիւն կուգէ մինչև որ օրի-
նաւոր զօրքերը համարին: Բայց չէրքզ-
ներէն ընդհակառակն՝ միւս չէրքզներ-
ուն կարմը կանցնին, այսինքն լեռան խո-
րքերը պահառող աւագակաց հետ կը մի-
անան, և փաշային ապառնալով կը պա-
հանջեն որ բռնած երկու չէրքզները
տայ: Փաշան ու քայմաբազին պէյը չէր-
քզներուն չորս դիտաւորութիւնը տես-
նելով Ընտ փաշար մարդ կը դրկեն ի-
րենց օգնելու, և պէտքերուն չափ վա-
ռօք բերելու համար: Ընտարագարի մէջ
խոր գտնուածին չափ փառօք կը զը-
կէ, բայց քիչ ըլլալը տեսնելով Նի-
կոմիդի մարդ կը դրկեն որ փառօք
տանին: Պայ օղ մարդ իւր ծանրան Պը-
րուսայալ վրայ Սիւրբէյո փաշան կը
տեսնեն, որ Սէնթ Ռեշիտ կեր-
թար, իրեն մօտենալով եղբուքները
կը պատմեն: ան ալ անմիջապէս իր հետ
ուռնեցած 140 չափ զապիկներով
Ընտարագար կերթայ Բարձին իսկու-
թիւնն խմանալու: ***

... խմբագիր
Եթէ կարելի է՝ հաճեցէք ծանու-
ցանել մեծարող Հասարակութեան թէ՛
Փոռնջ օրագրոյն հրատարակութիւնը
քիչ մը ժամանակ դադարել յետոյ՝ ա-
ւելի գոհացուցիչ կերպիւ երևան պի-
տի կրնէ:
26 Սեպտ. 1868 2. Ս Աւանակաճաճ

Ի Ե Ն Ե Ս Ի Բ Ե Կ Ե Ն
ԿԱՐՁ ԽՈՍԻՐՈՎ ՄԵ ՊՈԼՈՍՈՑ ԶԱՅՈՑ
ՄԵՋ ԻՆՉ ԿԱՆՏՆԻ
Ա:

Բարեկամ մը՝ որ մարտաբաղաքս նե-
ռու կը գտնուի, գիտնալով որ երբեմն կը
տրամախօսեմ եւ մերթ ալ ժամանակագրի
պաշտօն կը վարեմ, նամակաւ մը կը խնդ-

ուելի ներկայութեամբ և խորհուրդ
թէ՛ թատերական խումբը և թէ՛ Իււ-
կիւ տարու հասարակութիւնը: Նոյն
գիշերը երկու նոր և ընտիր թարգմա-
նութիւն կը ներկայացուէին: Ընտնեց
ուսուցիչը «Նիկոմիդիոյ Մատանին»
— Վլեթոր Տիւքանձ համարաւոր
թատերական հեղինակին զրէն երած—
արդոյ Պ. Յ. Պատմաճանաչներ էր, ու
բուն լեզուի անուշաւ լեռան և իւր մա-
տաղ հասակին բնածին եղած աշխու-
ժին շնորհիւ՝ հեղինակութիւնը ոչ մի-
այն բան մը չէր կորսնցնէր ուրիշ լեզ-
ւի մը փոխուելովը, այլ թերեւս առա-
ւել կը գեղեցկանար:

Ստապին շնորհակալութիւն մը
աղնիւ պատանւոյն, որ իւր գեղարու-
րոջ հասակին մէջ ազգիս գրադիտական
աղբորմի բուրաստման ապագս քաղց-
րաբոլը ծաղկով մ'ալ գարգաւելու կը
փութայ: Շնորհակալութիւններ իւր

* Անտիգի չափի երեւի այս բառիս
կիրառութիւնը անոնց որ հոն ներկայ գըտ-
նուելով նկատած ու դիտած են ինծի պէս
թէ նոյնի վանութեանց մեկնելէն ետեւ
միայն սկսաւ բարձրանալ ծիսոյ ամպը՝ գե-
ղաստակիւնաց գեղանի բերաններէն իսկ
անուշ ստանալով և ծակաթի օթիակնե-
րէն անհարմար ծածկել ապառնալու:

մեծարող հօրը, որ իր գոհողութեանց
պատուը քաղել կ'սկսի՝ ընտանեացը
պարծանք բերող դուստր մը հասցընե-
լով, և աղբիւն՝ որուն գրաւորական
տպագրելը յուսաւորաւ աստուով մ'ալ
կը ձօնանայ:

Ներկայից, որ ոչ նուազ անտիր էր
առաջնէն թէ թարգմանութեան և թէ
հեղինակութեան պատուականութեամբ
ըր Ուշէլ երեւելի գերաստուհի, ոյն
համար, յատկապէս զրուած «Պոսթմո-
տա Իշխանուհի» ոյն գերութիւնը ոչ
նուն ողբերգութիւնն էր:

Բաւական յաջողութեամբ ներ-
կայացուց այս խօսքերը գերաստական
խումբը և անոր մէջ մասնաւոր յիշու-
տակութեան արժանի էին Պ. Պ. Պէրե-
լեան, Բաճմեան, Ս. արքեպիսկոպոս և Տ.
Ճաղիկեան: Իսկ գիտնելէ էր Օր.
Պարագաշեանը: Ուսուսանող երկրորդ
խափին մէջ Հայ—Մաշէլ կոչուելու
բարձրութեամբ մերձեցաւ:

Ի՞նչ հրապուրիչ քաղցրութիւն
անոր աւայ մէջ, ի՞նչ անդիմադրելի դո-
ւութիւն իւր լսուածքին մէջ, երբ իւր
հայրը գահնիկէն ընող և զիշատող
Էմիլարտի Վրդիս թագաւորն ըս-
պանելու կը հանդէս իւր սիրահարը Տի-
տիւն: Ի՞նչ վեճիկներ հաճութիւն

նորա դէմքին վրայ՝ երբ իւր սիրահարին
բռնէ կրկնը գոհ կիսամեծ Ըրդիսի
գէմն անցնելով կադարակէ թէ «Ինքն
է զանի այն վեճակին մէջ դնող: Ի՞նչը
սիրար ազնիւ մը, գերի մը...»
Ի՞նչ վայրենի կատաղութիւն իւր ձայ-
նին և իւր կայծակնայայտ աչքուն մէջ
երբ Ըրդիսի օձիքէն բռնելով գետնա-
թաւալ կրնէ ու ոտիկը ներքեւ առնել
լով զանի «Մեռիւր...» կը գոչէ,
և ի՞նչ վաճառութիւն իւր ծախսին վրայ
կըր անոնց վարանելու իւր կրկին խոսու-
մանը մէջ, (մէկը իւր ընկերուհի ոյն
որ անոնց իրեն չապրելու համար ինք-
զինքը կը թաւառուորէ և արուն ինքը
խոստածած էր «իր վեճի յուժեղութեան
համար պէտք եղած ատենէն աւելի չու-
շանալ իրեն հետ միանալու», և միւսը
իւր սիրահարին մարդապաշտութեամբ
մը գիտած սա խօսքը թէ՛ «Ապանէն Ը-
պիսիւր և ես քուկի եմ», երբ կրսեմ,
անոնց իսկ վարանելու այս խոստման-
ցը մէջ, կուրծին վրայ պահած թոյնի
սրտակիր բերանը պարպելէ ետքը կեր-
թայ կիցնայ սիրահարին գիրկը՝ «Եւ
հիմա քուկի եմ» աղաղակելով...
Ի՞նչ յիշուի սքանչելի էր ոյն և
պատկերաւ արժանի... և ի՞նչպէս
ընդունեց զայն հասարակութիւնը:

ՎԱՅՐԱՍ

